

VU Research Portal

Inter-democratic Security Institutions and the Security Dilemma: EU and NATO relations with Russia after the collapse of the Soviet Union

Diesen, G.

2014

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Diesen, G. (2014). *Inter-democratic Security Institutions and the Security Dilemma: EU and NATO relations with Russia after the collapse of the Soviet Union*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam].

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Nederlandse samenvatting

Het proefschrift onderzoekt een fenomeen dat zich ontwikkelde nadat de Sovjet-Unie uiteen gevallen was, namelijk de “opkomst” van de EU en NAVO als inter-democratische veiligheids organisaties in Europa. De EU en de NAVO in het post Sovjetische tijdperk kunnen worden gedefinieerd als inter-democratische veiligheids organisaties aangezien het lidmaatschap “exklusief” was voor liberale democratieën. Het argument was dat de veiligheid werd versterkt door de ontwikkeling van stabiele democratieën binnen Europa, aldus werd er een overtuigend argument geleverd ten gunste van het delegeren van meer verantwoordelijkheid naar de EU en de NAVO voor het beheren van de Europese veiligheids architectuur. Het gevolg was dat, in plaats van Rusland te betrekken bij een meer inclusieve Europese veiligheids architectuur door een organisatie als de OVSE te versterken, de trend werd de EU en NAVO te ontwikkelen als de dominerende veiligheids organisaties door het uitbreiden van hun aantal leden en tegelijkertijd de verantwoordelijkheid te nemen voor de veiligheid buiten hun eigen grenzen.

De vraag die opkwam was, welk effect deze ontwikkeling zou hebben op de veiligheids relaties met Rusland, aangezien de twee belangrijkste veiligheidsorganisaties, die verantwoordelijk waren voor de vereniging van Europa, niet ook de grootste staat op het kontinent omvatte. In dit proefschrift worden twee tegengestelde hypothesen gepresenteerd. De eerste hypothese is gebaseerd op liberaal institutionalisme en suggereert dat inter-democratische veiligheidsorganisaties de veiligheid voornamelijk bevorderen door integratie en democratisering als een “win-win situatie”, die ook zorgt voor stabiliteit en zekerheid voor Rusland. De tweede hypothese, gebaseerd op neo-klassiek realisme, stelt dat zonder een balans met de Sovjet-Unie, de EU en NAVO zich ontwikkelen als expansionistische “collectieve hegemoneën” met een beperkte rationaliteit. Dat er stelselmatige prikkels bestaan voor expansionistisch beleid als er een scheve machtsbalans is, is een centraal begrip in het neorealisme. Het denkbeeld van verminderde “rationaliteit” is er een die vraagt om onderzocht te worden door neoklassiek realisme, omdat het zich richt op het aanpakken van “unit-level” variabelen. Rationaliteit in het realistisch begrip, is het

vermogen om strategisch te handelen in overeenstemming met de logica van de machtsverhoudingen, om de veiligheid te maximaliseren. Het argument hiervoor is, dat gewoonten en ideologie een ongunstig effect hebben op rationaliteit, wanneer de ideologie het denkbeeld omvat dat het zoeken naar hegemonie het realisme te boven kan gaan (power competition) terwijl de gewoonten afhankelijkheid en verstrengeling creëren, waar de inzet voor “solidariteit” en een “gemeenschappelijke stem” een over- of onder balans veroorzaakt. De theoretische benadering is het veiligheids dilemma te onderzoeken. Het veiligheids-dilemma brengt de moeilijkheid met zich mee om te bepalen of de bedoelingen van de ander defensief zijn of offensief, met als gevolg de vraag of men moet reageren met geruststelling of afschrikking. Zo ontstaan vaak conflicten.

In dit proefschrift wordt voorgesteld dat exclusieve veiligheidsorganisaties een veiligheidsdilemma noch kunnen verzachten/veranderen of verergeren. Wat betreft het veiligheids dilemma, kunnen exclusieve integratieprojecten de veiligheid ondermijnen van de staat die buiten gesloten is en daarmee concurrerende «zero-sum» initiatieven creëren om invloed te krijgen, terwijl het tegengestelde argument is dat de inter-democratische eigenschappen van deze organisaties externaliseren in “positive-sum” beleid.

Wat methode betreft, onderzoekt het proefschrift de bijdragen van de EU en NAVO aan het mogelijke veiligheidsdilemma met Rusland. Dit is een onconventionele aanpak gezien het feit dat de aard van het veiligheids dilemma bepaalt dat beide partijen een bijdrage leveren. Dit wordt echter bereikt door het beoordelen van variabelen die eerder bijdragen aan het veiligheids dilemma, dan aan het veiligheidsdilemma als een eind resultaat. Beide theorieën herkennen vier variabelen die invloed hebben op het veiligheidsdilemma. Deze zijn bedacht en geoperationaliseerd door het vaststellen van objectieve en meetbare indicatoren. Deze vier variabelen zijn: 1) machtinstrumenten: een verwijzing naar offensief/defensief debat. 2) De gevoeligheid van het veiligheidsdilemma: het vermogen en de intentie om de mogelijkheid te herkennen dat men zelf zou kunnen bijdragen aan angst en dat de ander kan reageren op deze angst.

3) Institutionele integratie: de manier waarop een niet-lidstaat word aangeboden een stem te hebben voor invloed. 4) Gevaar perceptie: de manier waarop een niet-lidstaat word geïdentificeerd als een mogelijke bedreiging vanwege de macht die de staat heeft, in tegenstelling tot hoe deze macht word gebruikt. Twee case studies zijn onderzocht om deze indicators te vinden. De eerste is de ontwikkeling van de raketverdediging van NAVO en de tweede is de ontwikkeling van de EU als een veiligheids organisatie bij de CSDP.

Machtsinstrumenten

De bevindingen van de eerste variabel, machtsinstrumenten, geven aan dat zowel NAVO als EU een offensieve houding aannemen ten aanzien van Rusland. Het NAVO-raketschild toont aan dat er een mogelijkheid is om onderscheid te maken tussen een offensieve en defensieve houding. Er is echter geen poging gedaan om aan te geven dat de kwaliteit, hoeveelheid en de plaats van de raketverdediging defensief is. Verder verwerpt NAVO ieder internationaal verdrag voor de regeling en beperking van toekomstige raketschild implementaties. De ontwikkeling van de mogelijkheden die de veiligheid bevorderen door middel van onkwetsbaarheid word ook weerspiegeld in de strategie. De VS geeft een verhoogde ontwikkeling aan voor een counterforce strategy (first strike), voor de nucleaire wapens. De vernietiging van de vergeldingsmogelijkheden die de tegenstander heeft krijgt prioriteit.

De offensieve houding van de EU word beoordeeld op verschillende manieren omdat de focus op handhaving van vrede en politiek een directe confrontatie met Rusland zeer onwaarschijnlijk maakt. Met andere woorden, wanneer de EU niet als een partner van de VN optreedt, maar in plaats daarvan zijn eigen zero-sum geopolitische belangen nastreeft in strijd met de VN, word een dergelijk offensief beleid door CSDP gekarakteriseerd als de “Europeanisering van conflictoplossing”. Dat is wanneer het resultaat van een conflict direct gekoppeld is aan de integratie binnen de “Europese eenwording”. Omdat het begrip “Europa” van de EU exclusief is

en in tegenstelling met integratie pogingen van Rusland voor dezelfde staten word de “Europese integratie” een zero-sum geopolitisch project. Dit word duidelijk in de Europese CSDP missies. In Kosovo en Bosnie steunde de EU gebaseerd op een VN mandaat om een beleid te voeren dat de doelstelling van het mandaat tegenspreekt. In Moldova en Georgia heeft de EU geen VN mandaat. In alle geschillen waar de EU deelneemt aan het conflict is het echter onder eigen voorwaarden en men verwerpt een compromis tussen de strijdende partijen als het de criteria ondermijnt voor “Europees integratie”.

Veiligheidsdilemma sensibiteit

De bevindingen van de tweede variabel, veiligheidsdilemma sensibiteit, suggereert dat de EU en NAVO minder geneigd zijn hun bijdrage aan de veiligheid te herkennen, vanwege “ideologisch fundamentalisme” en “instutionele solidariteit”. Ideologisch fundamentalisme veronderstelt dat ideologie een binair begrip van de wereld ondersteunt waarin de concurrerende veiligheidsbelangen worden gezien door het prisma van de toegewezen politieke identiteiten die moreel dichotoom zijn. Intussen verhindert de instutionele eis voor “solidariteit” en een “gemeenschappelijke stem” iedere poging om Ruslands bezorgdheid over de veiligheid te erkennen. Als gevolg hebben zowel de EU als NAVO een verminderd vermogen om te reageren op het veiligheidsdilemma daar dit word gelijkgesteld met verraad van hun waarden en het de instutionele cohesie ondermijnt.

Ruslands bezorgdheid over de veiligheid met betrekking tot zowel de EU als NAVO kan worden ontleend aan hun exclusieve structuur. Rusland vreest dat zoel de EU als NAVO niet in staat zijn over de blok- politiek van de koude oorlog heen te stappen, wat resulteert in een afhankelijkheid van unilateraal en dwingend beleid om zero-sum doelstellingen te bereiken. Men veronderstelt, dat de CSDP Europa wil verdelen door politieke groeperingen en regeringen die een duidelijk pro-EU/anti Rusland keuze maken te ondersteunen, terwijl het raketschild van NAVO word gezien als bindmiddel voor Europa wat de Russische afschrikking ondermijnt als een equalizer in termen van militaire mogelijkheden. Er is bewijs van een verminderd

vermogen van de EU en NAVO om Europese veiligheid en concurrerende veiligheidsbelangen onpartijdig te diskuteren vanwege emotionele retoriek. Op grond van de afwijzing van een pluralistische opvatting van Europa, de belangrijkste concepten, zoals “multilateralisme”, “zero-sum” en “invloedsferen” worden opnieuw gedefinieerd. Als een gevolg hiervan blijven er conflicten komen tussen “Europese integratie en democratisering” en de Russische “invloedsfeer”.

Institutionele integratie

Er zijn talrijke pogingen ondernomen door zowel de EU als NAVO om een partnerschap met Rusland te institutionaliseren en Rusland een stemrecht te geven om het wederzijdse vertrouwen en de veiligheid te verbeteren. Een effectieve manier om haar stem te laten horen en de mogelijkheid om invloed uit te oefenen, is echter grotendeels afwezig. Een organisatie wordt vaak verontsteld om vertrouwen te ontwikkelen door te functioneren als een forum voor het verminderen van misverstanden. Dit wilde men bereiken door Rusland toe te laten als toeschouwer om gerust gesteld te worden over de goede bedoelingen. Maar Rusland wil geïncorporeerd worden om invloed te krijgen. Het weigeren van een effectieve stem is gebaseerd op het feit dat ze een “force for good” zijn, door het bevorderen van positive-sum beleid. De opname van Rusland is daardoor vaak opgevat als een pedagogische leraar-leerling relatie waar de EU en NAVO een eenzijdig beleid voeren en Rusland belonen of straffen voor wat ze beschouwen als “goed” of “slecht” gedrag. Het traditionele begrip van samenwerking met concurrerende interessen en het beleid coördineren voor een wederzijds gewinst is in tegenspraak met hoe de EU en NAVO hun rol in Europese veiligheid beschouwen. Zowel de EU en NAVO hebben parallelle multilaterale en bilaterale exclusieve regelingen vastgesteld. De instellingen hebben de neiging niet-bindend en tijdelijk te zijn, vaak met het doel de Russische contra-initiatieven te vertragen en het verkrijgen van steun van de lidstaten voor de multilaterale initiatieven opgegeven worden en het daarna aan Rusland te presenteren als een “fait accompli”.

Bedreiging percepties

Sinds de val van de Sovjet-Unie was Rusland lang een bedreiging die onder controle was. Rusland bleef echter een veiligheidsprobleem dat opgelost moest worden. Rusland had daarom twee opties, of de rol aksepteren van een “civilisational object” dat streeft naar naar toetreden van het Westen of een «counter-civilisational” kracht die onder controle gehouden moest worden. Zowel de EU als NAVO hebben dus twee tegenstrijdige methodes gevolgd op het tweede niveau van het beveiligingsdilemma, door zowel Rusland gerust te stellen dat het geen bedreiging is en aan te moedigen om de rol van “civilizational object” aan te nemen, terwijl tegelijkertijd een asymmetrische macht ontwikkeld werd om Rusland onder controle te houden als het de rol niet aan zou nemen. Het probleem is dat voor een grote staat als Rusland, die niet vertegenwoordigd is in de belangrijkste Europese veiligheidsorganisaties, het genoodzaakt is zijn subjectiviteit in Europese veiligheid terug te winnen door zijn eigen integratie pogingen voort te zetten en zijn nucleaire vergeldingsmaatregelen te behouden.

Er wordt daarom beargumenteerd dat het dreiging perceptief van Rusland vooraf is vastgesteld omdat de subject-object relatie onhoudbaar is voor een grote staat als Rusland. Terwijl de argumenten die suggereren dat dat Rusland een bedreiging vormt, geldig en gerechtvaardigd kunnen zijn, is het de afwezigheid van een conceptuele ruimte voor een goedaardig Rusland met een onafhankelijke rol in Europa wat het een vooraf bepaalde bedreiging maakt. Met andere woorden, het conceptuele onderscheid tussen Russische invloed en een sfeer van invloed is niet duidelijk. Daarom, zonder enige vorm voor legitieme en onafhankelijke invloed voor Rusland, wordt het herstel of heropleving van een “assertief” Rusland een bedreiging.